

УДК 336.71:336.77

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.67-25>

Кудряшова В.В.

магістрант

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Лиса О.В.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Kudriashova Viktoriia

Master's Student

Oles Honchar Dnipro National University

Lysa Olena

PhD (Economics), Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance

Oles Honchar Dnipro National University

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Кудряшова В.В., Лиса О.В. Окремі аспекти формування ресурсного потенціалу банківської системи України. У статті наведено результати дослідження проблематики формування ресурсної бази банківської системи. Представлено результати аналізу динаміки обсягу вкладень на депозитні рахунки банків за останні три роки (у розподілі за статусом вкладників та валютами вкладів), а також аналізу структури залучених банківською системою фінансових ресурсів. Показано, що навіть в умовах суттєвого скорочення кількості банківських установ обсяги залучених ними ресурсів зросли впродовж досліджуваного періоду; при цьому найбільшу питому вагу становлять вкладення в національній валюті на поточні рахунки/рахунки до запитання. Із метою підвищення ресурсного потенціалу вітчизняної банківської системи обґрунтовано доцільність реалізації певних пропозицій, що дасть змогу залучити додаткові обсяги коштів фізичних та юридичних осіб на рахунки банків.

Ключові слова: банківська система, ресурсна база, залучені ресурси, депозити.

Кудряшова В.В., Лыса Е.В. Отдельные аспекты формирования ресурсного потенциала банковской системы Украины. В статье приведены результаты исследования проблематики формирования ресурсной базы банковской системы Украины. Представлены результаты анализа динамики объема вложений на депозитные счета банков за последние три года (в распределении по статусу вкладчиков и валют вкладов), а

также анализа структуры привлеченных банковской системой финансовых ресурсов. Показано, что даже в условиях существенного сокращения количества банковских учреждений объемы привлеченных ими ресурсов выросли в течение исследуемого периода; при этом наибольший удельный вес составляют вложения в национальную валюту на текущие счета/счета до востребования. В целях повышения ресурсного потенциала отечественной банковской системы обоснована целесообразность реализации определенных предложений, что позволит привлечь дополнительные объемы средств физических и юридических лиц на счета банков.

Ключевые слова: банковская система, ресурсная база, привлеченные ресурсы, депозиты.

Kudriashova Viktoriia, Lysa Olena. Certain aspects of the resource potential formation of Ukrainian banking system. The article summarizes the study results of the problem of forming the resource base of Ukrainian banking system, considers the theoretical aspects of its formation, and specifically the sources of replenishing the banks resource base, it is determined that banking institutions should form and manage the deposit portfolio, develop a rational deposit policy, because this is the basis for effective management of attracted resources. Banks can carry out long-term lending or investment, go to a higher level of economic activity only with a constant enhancing deposit resources. The analysis has made it clear that Ukrainian banking system attracts high resource level, which occupies a significant part of the liabilities of each bank and the banking system as a whole. The results of the analysis of the investments dynamics in the banks deposit accounts over the past three years (in the distribution by the status of depositors and deposit currencies), also the structure analysis of financial resources attracted by the banking system are presented. It is shown that even in the conditions of a significant reduction in the number of banking institutions, the level of resources attracted by them has increased during the study period (although the volume of term deposits grows at a much slower rate than the volume of funds on current accounts or call accounts); at the same time, the largest share is made up of investments in national currency on current / call accounts. The main problems of banking institutions in the course of raising funds are stated, including the influence of macroeconomic factors, the choice of an inappropriate market segment, a decrease in customer loyalty, as well as a significant problem for banks – a timing mismatch in attraction and placement of attracted resources, which can affect the liquidity of data institutions. Banking institutions should take into account these problems during their activity and try to neutralize or at least minimize them. In order to increase the resource potential of the domestic banking system, the feasibility of implementing certain proposals has been substantiated, it will allow attracting additional funds from individuals and entities to bank accounts, especially to term deposits, which are priority for banks.

Key words: banking system, resource base, attracted resources, deposits.

Постановка проблеми. Банківська система є органічною частиною економіки України, вона має вплив на багато аспектів економічного розвитку, зокрема на темпи й масштаби розвитку суспільного виробництва і споживання, забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробників на зовнішніх ринках, на добробут населення та ін. Найбільш значна частина ресурсної бази банків формується за рахунок залучених на депозити коштів.

Нині банківська система України функціонує в умовах економічної та політичної невизначеності. За останні п'ять років досить значна кількість банківських установ покинула фінансовий ринок у зв'язку з макроекономічною нестабільністю та регулятивною політикою НБУ. Банківські установи значною мірою залежать від економічної ситуації в країні, оскільки результативність їхньої діяльності багато в чому залежить від попиту бізнесу на кредитні гроші. Сьогодні банкам недостатньо просто залучати вклади за нижчою ціною, а розмішувати – за вищою, досі існує ціла низка ризиків, пов'язаних із залученням коштів клієнтів банків і прирощенням цих коштів через банківське кредитування. У зв'язку із цим виникає потреба в аналізі стану ринку залучених банківською системою фінансових ресурсів, виявленні проблем, які виникають у процесі формування й використання ресурсного потенціалу вітчизняної банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці управління ресурсами банківської системи присвячено досить багато наукових досліджень і, відповідно, публікацій. Належний внесок у дослі-

дження стану ресурсного потенціалу банківської системи України здійснили такі українські науковці, як В. Гузь, М.В. Ігнатишин, М.М. Кудлай, А.Т. Мельник, Н.М. Чиж та ін. Проблемам залучення ресурсів банківськими установами у своїх працях приділяли увагу такі науковці, як О.М. Бартош, Н.С. Гаркуша, О.Л. Діденко, Г.Т. Карчева, Р. Матвійчук та ін. Водночас Л.І. Зверук, О.Р. Маринчак, О.П. Павленко та інші науковці запропонували шляхи вдосконалення процесу залучення ресурсів банківськими установами.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є оцінка сучасного стану ринку залучених банківською системою фінансових ресурсів в Україні та розроблення пропозицій щодо його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для ведення своєї діяльності банківським установам потрібні різні джерела фінансових ресурсів, зокрема власний капітал та залучені й запозичені джерела коштів, при цьому цілком зрозуміло, що найбільшу частину ресурсної бази банків займають саме останні. Залучений капітал – це тимчасово вільні кошти, мобілізовані банком на певних умовах, на певний термін, за відповідну плату у фізичних та юридичних осіб. До залученого капіталу відносяться кошти клієнтів – фізичних осіб, клієнтів – юридичних осіб на поточних рахунках (до запитання) та на строкових депозитах. Кожна банківська установа приділяє значну увагу залученню ресурсів, розробляє депозитну політику, яка б дала змогу максимізувати прибутки та мінімізувати витрати, адже за рахунок депозитних ресурсів банк проводить значну частину своїх активних операцій [1, с. 631].

Таблиця 1

Динаміка залучених ресурсів банківською системою України за 2018–2020 рр.

Джерела ресурсів	2018			2019			2020			Абс. відхил., млн грн, 2018–2020	Темп приросту, %, 2018–2020
	Обсяг, млн грн	Обсяг, млн грн	Темп приросту, %	Обсяг, млн грн	Абс. відхил., млн грн	Темп приросту, %	Обсяг, млн грн	Абс. відхил., млн грн	Темп приросту, %		
Кошти клієнтів – фізичних осіб: – строкові депозити	328501	336663	+2,5	+8162	+8162	+2,4	344825	+8162	+2,4	+16324	+5,0
– поточні рахунки / рахунки до запитання	181352	215452	+18,8	+34100	+34100	+56,7	337719	+122267	+37,4	+156367	+86,2
Кошти клієнтів – юридичних осіб: – строкові депозити	125774	120815	-3,9	-4959	-4959	+27,5	165965	+45150	+26,6	+40191	+32,0
– поточні рахунки / рахунки до запитання	305004	404226	+32,5	+99222	+99222	+69,0	515508	+111282	+45,0	+210504	+69,0
Усього залучених коштів	940631	1077156	+14,5	+136525	+136525		1364017	+286861		+423386	+45,0

Джерело: складено авторами на основі [4]

Суть депозитної політики банківських установ розглядається як у широкому, так і у вузькому тлумаченні. У більш широкому вона характеризується як стратегія і тактика комерційних банків відносно залучення коштів на умові їх повернення, а також відносно організації, управління процесом залучення цих ресурсів. Щодо депозитної політики у вузькому значенні, то вона розуміється як стратегія і тактика банку щодо організації процесу залучення коштів із метою забезпечення ліквідності даної фінансової установи, підтримання її рентабельності, стійкості і, звичайно, отримання прибутку. Специфікою депозитної політики та основною метою її проведення є залучення якомога більшого обсягу ресурсів фізичних та юридичних осіб за якомога нижчою вартістю [2, с. 79].

Формування залучених ресурсів банками відбувається безперервно, тобто це постійний процес, який починається з аналізу обсягів коштів клієнтів та аналізу їх використання, надалі відбувається планування залучення ресурсів з орієнтацією на певний вид депозиту, який є пріоритетним для банку, від конкретних груп клієнтів; на наступному етапі відбувається сам процес залучення ресурсів через упровадження нових тарифних ставок, представлення нових продуктів та послуг; у подальшому проводиться системний контроль раціональності й ефективності виконання даного процесу.

Слід відзначити, що неможливо абсолютно точно оцінити ефективність банківської політики у сфері залучення коштів, зважаючи на їхні джерела, адже банк у процесі своєї діяльності використовує кошти з усіх джерел сформованої ресурсної бази. На макроекономічному рівні мета політики, яка здійснюється комерційними банками країни на чолі з НБУ, полягає у підтримці стабільної банківської системи і забезпеченні поступового розвитку та стійкості економіки [3, с. 208].

Провівши загальний аналіз залучених банківськими установами фінансових ресурсів, було виявлено, що в Україні станом на 01.01.2018 на фінансовому ринку вели свою діяльність 82 комерційні банки, які залучили ресурсів обсягом 907 479 млн грн, на 01.01.2019 кількість банківських установ зменшилася до 77 банків, які залучили коштів на суму 940 631 млн грн, зменшення кількості комерційних банків спостерігалось й у 2019 р., а саме станом на 01.01.2020 їх кількість становила 75 установ, що залучили ресурсів загальним обсягом 1 077 156 млн грн, на 01.01.2021 фінансовий ринок України зменшився ще на одну банківську установу і загальна їх кількість становила 74 банки, що залучили 1 364 017 млн грн (за даними НБУ [4]). Тож бачимо зменшення кількості банківських установ, але збільшення обсягу залучених ними коштів.

Розглянемо більш детально обсяги залучених ресурсів банками та їхню динаміку за 2018–2020 рр. (табл. 1).

Аналіз динаміки показав загальне зростання обсягу залучених банківською системою України ресурсів на 423 386 млн грн, або на 45%. Збільшення відбулося за рахунок зростання коштів клієнтів – фізичних осіб на поточних рахунках і строкових депозитах відповідно на 156 367 млн грн (або на 86,2%) і на 16 324 млн грн (або на 5%), а також через зростання обсягу коштів на поточних рахунках юридичних осіб на 210 504 млн грн (або на 69%). Водночас у 2019 р. порівняно з 2018 р. спостерігалось зменшення коштів юридичних осіб на строкових рахунках на 4 959 млн грн, або на 3,9%, але в

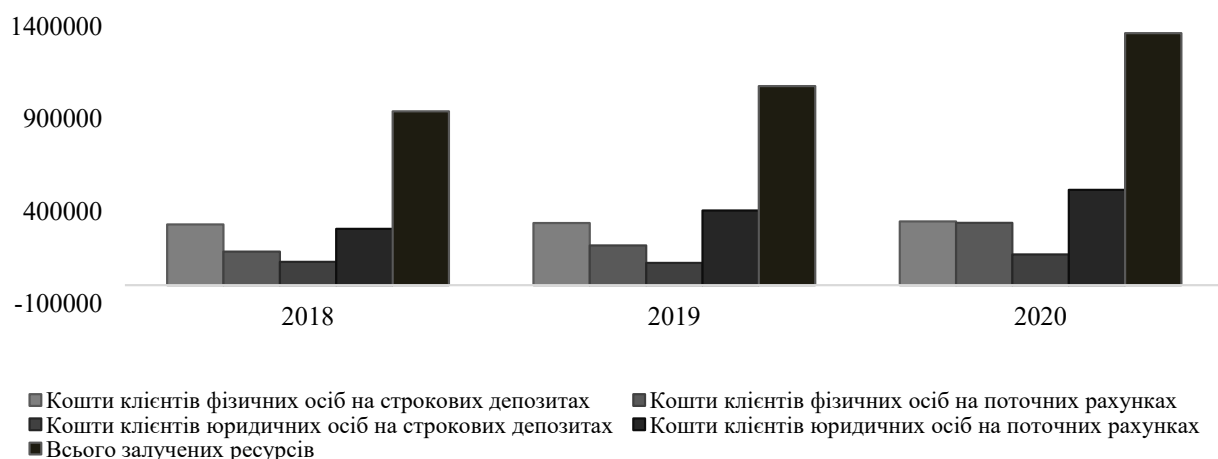

Рис. 1. Динаміка залучених ресурсів банківською системою за 2018–2020 рр., млн грн

Джерело: складено авторами на основі [4]

2020 р. обсяг цих депозитів зріс на 45 150 млн грн (або на 37,4%). Загалом за досліджуваний період спостерігалось загальне зростання коштів юридичних осіб на строкових депозитах на 40 191 млн грн (або на 32%).

Більш наочно можна побачити дані зміни на рис. 1: обсяги залучених коштів за досліджуваний період зросли, причому в 2020 р. вони зростали значно більшими темпами порівняно з 2019 р. Лише один показник – кошти клієнтів – юридичних осіб – мав за аналізований період (а саме в 2019 р.) незначне зменшення, але вже в 2020 р. ситуація змінилася на краще.

Аналіз структури залучених банківською системою ресурсів показав (табл. 2), що фізичні особи надають перевагу строковим депозитам, хоча їхня частка в загальному обсязі залучених банківською системою України ресурсів зменшилася (з 34,9% у 2018 р. до 25,3% у 2020 р.) на відміну від коштів на поточних рахунках, частка яких хоча і менша, але спостерігається тенденція до її зростання (з 19,3% у 2018 р. до 24,8% у 2020 р.). Юридичні особи, навпаки, надають перевагу зберіганню коштів на поточних рахунках, причому частка цих коштів у загальному обсязі залучених банками ресурсів із часом зросла (з 32,4% до 37,7% за досліджуваний період). Щодо валютного розмежування, то клієнти банків надають перевагу вкладам у національній валюті, більше того, частка вкладів у національній валюті на депозитах банків за досліджуваний період зросла з 58% до 62%.

Нині для банківських установ України особливо актуально постало питання залучення коштів клієнтів саме на строкові депозити, тому що це є більш стабільна складова частина залученого капіталу, ніж кошти на рахунках до запитання, тому тенденція, яку можна спостерігати з табл. 2, а саме зменшення питомої ваги строкових депозитів як серед фізичних осіб, так і серед юридичних, є негативною для банків, хоча вартість коштів на поточних рахунках є значно меншою, але такі ресурси можуть погіршувати показники їхньої ліквідності.

Показники депозитів зі строком погашення у національній валюті мали більш позитивні зміни за досліджуваний період, аніж аналогічні вклади в іноземній валюті. Загалом вклади в національній валюті зросли на 299 497 млн грн (на 55,4%), а обсяг вкладів в іноземній валюті зріс лише на 115 657 млн грн (на 29,5%). Найбільшого зростання зазнали вклади на вимогу (як у національній валюті, так і в іноземній), а саме зростання відбулося на 218 229 млн грн (на 72,5%) та на 131 267 млн грн (на 84,5%) відповідно [4].

Із проведеного аналізу видно, що у цілому обсяг залучених банками ресурсів зростає, хоча є й певні негативні моменти, зокрема залучення більших обсягів ресурсів на поточні рахунки, ніж на строкові депозити, що може значно впливати на ліквідність банківських установ. Варто розуміти, що банки стикаються з низкою проблем у процесі залучення коштів, серед яких –

Таблиця 2

Структура залучених ресурсів банківською системою України за 2018–2020 рр.

Джерела ресурсів	2018		2019		2020	
	Обсяг, млн грн	Питома вага, %	Обсяг, млн грн	Питома вага, %	Обсяг, млн грн	Питома вага, %
Кошти клієнтів – фізичних осіб: – строкові депозити	328501	34,9	336663	31,3	344825	25,3
– поточні рахунки/рахунки до запитання	181352	19,3	215452	20	337719	24,8
Кошти клієнтів – юридичних осіб: – строкові депозити	125774	13,4	120815	11,2	165965	12,2
– поточні рахунки/рахунки до запитання	305004	32,4	404226	37,5	515508	37,7
Усього залучених ресурсів	940631	100,0	1077156	100,0	1364017	100,0

Джерело: складено авторами на основі [4]

вплив макроекономічних чинників на діяльність банку, недостатній рівень довіри населення до банківських та інших кредитно-фінансових установ, використання застарілого обладнання та некваліфікованого персоналу, недосконалість системи гарантування вкладів та ін. [5, с. 205].

Тому, на нашу думку, для вдосконалення функціонування ринку залучених до банківської системи України фінансових ресурсів убачається доцільним:

- зменшення впливу макроекономічних чинників за рахунок стабілізації курсу гривні до іноземних валют, зменшення рівня інфляційного знецінення гривні, створення привабливого середовища для зовнішніх довгострокових інвестицій, за рахунок чого зростали б обсяги діяльності і, відповідно, прибутки вітчизняних підприємств і організацій, розміщення яких у подальшому можна було б очікувати на депозитних рахунках банків; також важливим аспектом є зростання зайнятості та доходів населення;

- банкам доцільно більш активно застосовувати вдосконалені системи просування своїх депозитних продуктів через неформальні канали комунікації, мобільні додатки, геймеризацію тощо; нині значна увага має приділятися впровадженню новітніх технологій, наприклад доволі актуально стало розміщувати кошти на депозитах онлайн, і банківські установи мають розробляти захищені технології задля задоволення цих потреб клієнтів;

- також не зайвим буде поліпшення системи захисту банківської інформації від несанкціонованого доступу з боку шахраїв, що дасть змогу підвищити рівень довіри населення до банківських установ;

- постійне проведення навчань працівників банку, залучення до роботи в банківській установі досвідчених менеджерів, зокрема зі знаннями у сфері психології, задля забезпечення продуктивнішої роботи з клієнтами;

- запровадження дворівневої системи страхування вкладів, наприклад за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та договорів зі страховими компаніями; така система буде цікава, зокрема, юридичним особам, вклади яких нині не захищаються державою;

- звернути увагу на досвід іноземних банківських установ у сфері залучення ресурсів клієнтів, ведення та обслуговування їхніх рахунків; так, іноземні банки приділяють значну увагу потребам клієнтів, тарифній політиці, своїй репутації та ін.

Висновки. Сьогодні певною мірою можна говорити про стабілізацію банківської системи, зокрема в аспекті депозитних вкладень населення. Незважаючи на пандемію, банківська система України стабільно розвивається, зокрема зростають обсяги залучених банківськими установами ресурсів фізичних та юридичних осіб. За 2018–2020 рр. спостерігалася стабільна тенденція до зменшення кількості банків, що працювали на фінансовому ринку України, але натомість загальний обсяг залучених ними ресурсів зріс. Особливо це стосується державних банків, що свідчить про централізацію ринку банківських послуг і формування певної державної монополії на ньому.

Структура залучених банками ресурсів свідчить про переважання в ній коштів клієнтів на поточних рахунках (рахунках до запитання), причому їхня питома вага за досліджуваний період має тенденцію до зростання на відміну від вкладень на строкові депозити, частка яких значно менша у структурі депозитних ресурсів та ще й стабільно зменшується (це стосується як вкладників – фізичних осіб, так і вкладників – юридичних осіб). Тому банкам варто зацікавлювати своїх клієнтів вкладати кошти саме на строкові депозити, наприклад за рахунок диференціації відсоткових ставок (чим довший термін зберігання, тим більший відсоток отримує клієнт), компаундингу відсотка тощо.

Список використаних джерел:

1. Костяк В.І. Депозитна політика комерційних банків України. *Молодий вчений*. 2017. № 5(45). С. 630–634.
2. Жовтун Є.В. Теоретичні аспекти депозитної політики банків. *Облік і фінанси*. 2016. № 3(73). С. 77–83.
3. Ігнатишин М.В. Ресурсна база комерційних банків та її роль у механізмі розвитку банківського бізнесу. *Науковий вісник МДУ. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 1(7). С. 205–209.
4. Дані наглядової статистики. *Національний банк України* : офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (дата звернення: 17.09.2021).
5. Матвійчук Р. Залучення вкладів фізичних осіб комерційними банками: проблеми та шляхи вирішення. *Монетарні і фінансові аспекти стабільного економічного розвитку* : зб. тез доп. Всеукр. наук. Інтернет-конф. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 203–205.

References:

1. Kostyak V.I. (2017) Depozytna polityka komercijnykh bankiv Ukrainy [Deposit policy of commercial banks of Ukraine]. *Molodyj vchenyj*, no. 5(45), pp. 630–634 (accessed 14 May 2021).
2. Zhovtun Ye.V. (2016) Teoretychni aspekty depozytnoji polityky bankiv [Theoretical aspects of banks' deposit policy]. *Oblik i finansy: nauково-vyrobnychyj zhurnal; Nac. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrainy [ta in.]*, no. 3(73), pp. 77–83 (accessed 30 April 2021).
3. Ignatyshyn M.V. (2017) Resursna baza komercijnykh bankiv ta jiji rolj u mekhanizmi rozvytku bankivskogho biznesu [Resource base of commercial banks and its role in the mechanism of banking business development]. *Naukovyj visnyk MDU, Serija «Ekononika»*, vol. 1(7), pp. 205–209 (accessed 2 May 2021).
4. National Bank of Ukraine. Official site. Data from supervisory statistics. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (accessed 17 September 2021).
5. Matvijchuk R. (2018) Zaluchennja vkladiv fizychnykh osib komercijnymy bankamy: problemy ta shlyakhy vyrishennja [Attracting deposits of individuals by commercial banks: problems and solutions]. Proceedings of the *Monetarni i finansovi aspekty stabil'nogho ekonomichnogho rozvytku (Ukraine, Ternopilj, November 10, 2018)*. Ternopilj: TNEU, pp. 203–205 (accessed 21 September 2021).